

Korhonen itse ei ehtinyt viimeistellä teostaan. Ulla-Maija Kulonen on tehnyt tiedeyhteisölle sen suuren palveluksen, että on toimittanut kirjan valmiiksi Korhosen jälkeensä jättämistä muistiinpanoista. Kulosen kirjoittaman esipuheen mukaan (s. 12) Korhonen oli saanut valmiiksi kirjan pääosan eli ihmiskielen yleispiirteitä ja esihistoriaa käsittelevät luvut 1–8 (sivulle 299), ja Kulonen on muokannut luvut 9–13 (yht. 143 tekstisivua) Korhosen muistiinpanojen, luonnosten, esitelmien ja muiden julkisten puheenvuorojen perusteella.

En ryhdy spekuloidaan, mitkä kohdat kirjasta mahdollisesti olisivat Korhosen viimeisessä kriittisessä hiontavaiheessa korjautuneet. Uskon että monet. En myöskään ryhdy seulomaan erikseen Kulosen osuutta kirjan tekijänä. Panen kaikki kirjan kannanotot Korhosen tiliin: Kulonen sanoo (s. 12) pyrkineensä jättämään pois kaiken, mistä hän ei tiennyt Korhosen muodostaneen selvää näkökantaa.

Koska *Kielen synty* on tähän mennessä ainoa suomenkielinen teos lajissaan, sillä tulee todennäköisesti olemaan paljon vaikutusvaltaa. Jotta kielen syntyyn liittyviä asioita ei kuitenkaan ruvettaisi pitämään ratkaistuna, tarkastelen seuraavassa Korhosen perusajatuksia kriittisesti.

Tavoitteet

Korhosen tavoite on ollut selvittää ihmiskielen alkuperää eli sitä miten ihmiselle on kehittynyt kyky puhua ja ymmärtää kieltä. Kielihistorioitsijana Korhonen on päässyt noin 10 000 vuoden päähän kielen menneisyyteen, mutta sen jälkeen tulee puhtaasti lingvistikille kielihistorian keinoille raja vastaan (s. 18). Korhonen on halunnut ylittää tämän rajan.

Kielen alkuperän tutkiminen on monitieteistä puuhaa. Paitsi lingvistiikkaa, se edellyttää kognitiotiedettä ja monenlaista biologiaa. Erityisesti ihmisen evoluutiota ja aivojen fysiologiaa koskeva tutkimus on tärkeää. Viime aikoina eri tieteiden tutkijat ovat omista suunnistaan valaisseet kielen

Synty

MIKKO KORHONEN *Kielen synty*. Toim. Ulla-Maija Kulonen. WSOY, Juva 1993. 375 s. ISBN 951-0-18519-1.

Aluksi

Mikko Korhosen kirjaa *Kielen synty* ja tätä arviointia lukiessa on muistettava, että

syntyä. Korhonen esittää tavoitteekseen toisaalta yhdistellä eri tieteiden asiaa koskevia tuloksia ja toisaalta »rakentaa siltaa glottogenetiikan alaan kuuluvan ihmiskielen esi historian ja historiallis-vertailevan kielitieteen tutkiman kielihistorian välille» (s. 18).

Kielen alkuperästä on viime vuosina kirjoitettu paljon. *Kielen synty* on kuitenkin ensimmäinen suomenkielinen kokonaisesitys aiheesta. Korhonen on pyrkinyt tekemään kirjan siinä määrin populaariksi, että sivistynyt lukija pystyy sitä seuraamaan, vaikka hänellä ei olisi lingvististä koulutusta. Kirjan puolipopulaari luonne on sekä etu että haitta: on ilman muuta arvokasta viedä kielitiedettä lingvistien pienen piirin ulkopuolelle, mutta argumentit jäävät usein ohuiksi ja käsitteet väljiksi.

Kirjan lukujen nimet antavat sen sisällöstä yleiskuvan: 1. Lähtökohtia, 2. Mitä kieli on?, 3. Maailman kielet, 4. Kielen biologinen perusta, 5. Kuinka lapsi oppii äidinkielenensä?, 6. Eläinten viestintä, 7. Evoluutio, 8. Kielen evoluutio, 9. Alkukielen jäljillä, 10. Kieli muuttuu, 11. Muuttuvatko kielen universaalit?, 12. Lopuksi.

Suuntautuminen

Kovin selvästi Korhonen ei ilmaise omaa lingvististä suuntautumistaan eikä asiaa sen kummemmin pohdi. Populaarissa kirjassa ei kai voikaan kovin laajasti selvittää kielitieteen tilaa ja erilaisia suuntauksia. Kautta rantain Korhonen kuitenkin tunnustautuu kognitiivisen kieliopin kannattajaksi:

Tämä näkemys [= että kieli seuraa »yleisemmistä kognitiivisista prosesseista»] sopii yhteen myös uusimman yleiskielifi tieteellisen teoriankehityksen kanssa ja vastaa tämänhetkisiä käsityksiä lapsen kielellisestä kehityksestä ja kielen evoluutiosta. Tähän näkemykseen perustuu kognitiivinen kieliteoria, jota on kehitelty 1970-luvun puolimaista alkaen ja joka lienee tällä hetkellä lupaavin kieliteoreettinen suuntaus. (S. 120.)

(Muotoilussa näkyy populaariuden ikävä puoli: kielitiedettä tuntemattomalle jää se väärä kuva, että väitteet perustuisivat edes

jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen.)

Generatiivista kieliteoriaa, joka korostaa kielen synnynäisyyttä ja itsenäisyyttä, Korhonen ei kannata. Korhosen esittely generatiivisesta kieliteoriasta (s. 117–119) kuitenkin osoittaa, että teoria on jäänyt hänelle hämäräksi: Toisin kuin Korhonen on ymmärtänyt, syvärakenteet eivät ole kaikissa kielissä samanlaisia, vaikka niiden muodon pitääkin pysyä biologisesti määräytyneiden kielellisten valmiuksien määräämisessä rajoissa. Niissä rajoissa pitää pysyä myös syntaktisten pintarakenteiden, fonologisten rakenteiden ja semanttisten rakenteiden. Kuvassa 26 (s. 119) fonologinen, semanttinen ja syntaktinen rakenne ovat yhteyksissä toisiinsa ainoastaan foneettisen rakenteen kautta. Se on tietysti yksi mahdollisuus, mutta on tuskin ketään, joka olisi sellaista teoriaa esittänyt.

On harmi, että Korhonen ei tuntenut generatiivista teoriaa, koska se olisi saattanut avata uusia näkymiä kielen syntyyn. Esimerkiksi Korhosen toisteleva ajatus syntaksin lineaarisuudesta olisi asettunut uuteen valoon.

Korhosen suurimpana auktoriteettina läpi *Kielen synnyn* on Liebermanin teos *The biology and evolution of language* (1984). Joissain kohdin Korhonen kuitenkin poikkeaa Liebermanista, ja Korhonen kertoo paljon sellaisista asioista, joita Lieberman ei käsittele.

Syntytarina

Liebermanin ja monen muun tavoin Korhonen pitää todennäköisimpänä, että puheelimistön riittävä kehittyminen on ollut se tekijä, joka on mahdollistanut kielen synnyn ja kehityksen. Ihmisen ääntöväylä on varsin erikoistunut puheen tuottamiseen: ihmisen huulet ja erityisesti kieli pystyvät melkoisiin suorituksiin toisistaan riippumatta, ja sillä tavoin on mahdollista tuottaa runsaasti erilaisia ääniteitä.

Suurta huomiota Korhonen kiinnittää siihen, että nykyihminen voi sulkea nenäväylän kokonaan kitakielekkeen avulla ja pääs-

Kirjallisuutta

tää ilman virtaamaan pelkän suun kautta. Tärkeintä on, että tämä kyky mahdollistaa klusiilien tuottamisen, klusiilit kun edellyttävät ääntöväylän täydellistä sulkemista. Korhosen mielestä juuri kitakielekkeen uusi kyky lisäsi artikulaatiomahdollisuuksia niin, että foneemeihin perustuva puhe ja tehokas kaksoisjäsenyys tulivat mahdollisiksi.

Käsitellessään kitakielekkeen tärkeän ominaisuuden alkuperää Korhonen asettuu kannattamaan Elaine Morganin (1982) vesiapinateoriaa. Tämän teorian mukaan ihminen on kehittynyt kädellisestä, joka on luonnonmullistuksen seurauksena joutunut elämään rantavesissä. Evoluutio on totuttanut lajin veteen muun muassa niin, että ihmisen vedessä elänyt edeltäjä oppi estämään veden menemisen keuhkoihin painamalla kitakielekkeen kitalakea vasten. Vesivaiheen jälkeen ihmisen edeltäjät ovat taas palanneet maaelämään.

Vesiapinateoria esittää vesivaiheen evolutionaarisina seurauksina ihmisen karvattomuuden, kyynelehtimisen (huuhto suolaveden silmistä), ihonalaisen rasvapeitteen (lämmittää ja virtaviivaistaa), naisten suuret rasvapitoiset rinnat (auttavat imeväistä kelmään) ja ihmisen pystyäkäynnin (sallii kahlata syvälle). (Lisäksi Korhonen mainitsee sivuilla 272 ja 277 naaraiden pitkät hiukset, joihin vauva on voinut tarttua. Erikoismaininta naaraista lienee pelkkä lapsus.) Tällaisia perusteluja lukiessa tulee väistämättä mieleen, että esimerkiksi simpanssit kävelevät silloin tällöin kahdella jalalla ja gorillatkin siihen pystyvät ja että kaikki vesieläimet eivät ole karvattomia eivätkä kaikki karvattomat eläimet vesieläimiä. Ongelma on se, että mikään esitetyistä ihmisen piirteistä ei välttämättä edellytä sopeutumista veteen. Niin kuin Korhonenkin korostaa, varsinaisia todisteita vesiapinateorialle ei ole. Lisäksi maaeläimen sopeutuminen ensin veteen ja sitten jälleen maaelämään suhteellisen lyhyen ajan kuluessa olisi ainutlaatuista. Ihmisen evoluution teorit joudutaan kuitenkin perustamaan niin vähäisiin todisteisiin, että edes myöhemmistä evoluution vaiheista ei ole yhteisymmärrystä. Teorioiden vakuuttavuus riippuu paljolti

paitsi evidenssistä myös teorian esittäjän tarinaniskijän kyvyistä. Vesiapinateoriaakaan ei ole todistettu vääräksi, joten siihen voi siinä mielessä uskoa.

Akustisuus

Ihmiskielen ominaisuuksia esittelevässä listassa (s. 33–36) Korhonen katsoo kielelliseksi universaaliksi sen, että kieli on puhuttua ja kuunneltua. Hän toistaa käsityksensä akustisuuden universaalisuudesta myös sivulla 177. Kielen akustisuus on Korhoselle niin tärkeä oletus, että hän sanoo jopa seuraavasti:

Kielen fonologiset, morfologiset, jopa syntaktiset struktuurit ovat sidoksissa puheeseen. (S. 259–260.)

Viittomakieli on ehdottomalle akustisuudelle ongelma: yleisen näkemyksen mukaan viittomakielen fonologia, morfologia ja syntaksi ovat periaatteessa samanlaisia kuin puhekielen. Viestintäkanavasta johtuvia eroja puhe- ja viittomakielten välillä on, mutta kielen perusrakenne ei kuulu niihin. Korhonenkin tämän toteaa ohimennen:

Esim. kuurojen viittomakielessä on sekä syntaksi että kaksoisjäsenyys: viittomat vastaavat puhekielen morfeemeja ja ke-reemit puhekielen foneemeja. (S. 179.)

Tämä huomio ei kuitenkaan johda viittomakielen ja puhekielen välisten suhteiden pohdintaan.

Koska puhe-elimistön kehitys nähdään kielen synnyn ja kehityksen tärkeimpänä johtolankana, olisi olettanut viittomakieleen otetun selvän kannan. *Kielen synnyssä* toisaalla sanotaan näin:

Oma kielimuotonsa on kuurojen käyttämä viittomakieli. Se ei ole mitään sormimerkeiksi käännettyä puhekieltä, vaan todella puhekielestä riippumaton kielityyppi, jolla on oma syntaksinsa ja oma semantiikkansa. (S. 26.)

Toisaalla sanotaan, että puhuttu kieli » – – voidaan siirtää yhtä rikkaana myös visuaaliselle tai kosketukseen perustuvalla kanavalle» (s. 338).

Kirjan lopussa Korhonen esittää asian vauhdikkaasti näin:

Myös ihminen itse on kehittänyt koodiaan jalostamalla sitä ensin kirjalliseen muotoon kehittäen kirjoitusjärjestelmät, jotka puolestaan vaikuttavat itse kielen kehitykseen. Sitten hän on suuressa viisaudessaan ja osaksi luultavasti vain itseään huvittaakseen kehittänyt myös suuren joukon keinoja, joilla ihmiselle ominaista lineaarista puhekieltä ja siitä kehitettyä kirjoitettua kieltä voidaan siirtää yhä uusiin järjestelmiin: salakieliä, viittomakieliä, pistekirjoitusta, morsen aakkoset, binaarisen elektronisen järjestelmän, joka mahdollistaa mm. nykyikäisen tekstinkäsittelyn. (S. 342.)

Käsitän Korhosen kannan olevan, että viittomakieli on johdettu puhekielestä. Jos viittomakieli olisi vain puhekielen johdannainen, olettaisi, että se opittaisiin vasta, kun puhekieli hallitaan, samalla tavoin kuin esimerkiksi kirjoitus ja (siihen perustuvat) morsen aakkoset. Viittomakielen ja puhekielen oppimisessa ei kuitenkaan ole olennaisia eroja.

Ihmiskieli voi ilmentyä joko viittomisena tai puhumisena, olkoonkin, että puhe on ensisijainen modaaliteetti silloin, kun se on käytettävissä. (Puhe on käytännöllisempää kuin viittominen, koska kädet jäävät vapaiksi ja kieltä voi käyttää pimeässäkin.) Siksi ei ole aivan ongelmatonta ilman muuta olettaa, että juuri puhe-elimistön kehitys olisi ihmiskielen synnyn selitys.

Kielielin

Korhonen hylkää Chomskyn oletuksen itsenäisestä kielikyvyvystä:

Tällä hetkellä ainakin kielen evoluution kannalta uskottavimmalta näyttävät ne teoriat, jotka kytkevät kielen yleisempiin kognitiivisiin prosesseihin. Ilmeisesti näiden prosessien hermostolliset välineet muodostavat aivoissa cortexin eri osiin hajautuneen hierarkkisen järjestelmän. Monet seikat viittaavat sensoris-motoristen ja kielellisten suoritusten sukulaisuuteen. Sen sijaan Chomskyn esit-

tämä teoria itsenäisestä, kieleen erikoistuneesta aivokeskuksesta ei tunnu uskottavalta. (S. 121.)

On vaikea sanoa, mitä Korhonen tarkoittaa »yleisemmällä kognitiivisilla prosesseilla». Toinen asia, joka jää epäselväksi, on suhde konkreettisen keskushermoston ja sen toimintaa ohjaavan »ohjelmiston» välillä. Chomskyn ajatuksen kielielimestä voidaan ymmärtää kuuluvan »ohjelmiston» eikä suoraan konkreettisen hermoston tasolle.

Lieberman (1984) näyttää, että liikesuorituksista voidaan laatia samanlaisia sääntöjä (»ohjelmia»), jollaisiin kieliopissa on totuttu. Eri kognitiivisten osa-alueiden välisten yleistysten pohtiminen on kiinnostavaa kognitiotieteen kannalta. On aivan mahdollista, että kieli on eriytynyt jostain muusta kognitiivisesta kyvystä, esimerkiksi sensoris-motorisesta. Nykyihmisen kielioppia ei kuitenkaan voi redusoida sensoris-motorisiin sääntöihin tai päinvastoin.

Muulla kirjassa eriytyneet kielelliset valmiudet otetaan silloin tällöin puheeksi:

Kokeet ovat osoittaneet, että ne keskushermoston ominaisuudet, jotka käsittelevät sellaisia kielen äänteiden akustisia ominaisuuksia kuin sävelkorkeus, formanttirakenne, sointi, liittymä, hälyisyys jne. ovat lapsella jo pian syntymän jälkeen valmiina. – – Tämä viittaa siihen, että ainakin kyky vastaanottaa ja erotella puheessa esiintyviä äänteitä on lapsella synnynnäinen. (S. 125.)

Se että ihmiskorva pystyy ne [= fonologiset segmentit] erottamaan ja keskushermosto ne tunnistamaan, on seurausta näiden elinten kymmeniä tuhansia vuosia kestäneestä sopeutumisesta nimenomaan ihmiskielelle luonteenomaisen puheen vastaanottamiseen. (S. 185–186, toistettu sivulla 298.)

Ihmisaivot ovat sillä tavalla herkistyneet segmenttoimaan puhetta, että ne voivat muitakin ääniaistimuksia, varsinkin luonnonääniä, tulkita segmenttijonoina. (S. 269.)

Nämä lausumat esitetään lukijan harmiksi kommentoimatta lainkaan niiden ilmeistä relevanssia jyrkän »kielielintä» vastustavan

Kirjallisuutta

linjauksen kannalta.

Sivuilla 138–141 Korhonen tulkitsee kuuluisaa Genien tapausta. Kun Genie joutui kovan kohtalonsa takia alkamaan kielen opettelun vasta 14-vuotiaana, hän ei ikinä oppinut kieltä kunnolla. Esimerkiksi syntaksi jäi vajaaksi (kysymyssanat, pronomininit ja mutkikkaat lauserakenteet puuttuivat) ja hänen sanavarastonsa kehittyi hitaasti eikä räjähdysmäisesti niin kuin pienillä lapsilla. Siitä, että Genie kuitenkin oppi kieltä jonkin verran, Korhonen päättelee seuraavaa:

– kielen omaksuminen ei ole »geneettisesti ohjelmoitu aivojen kielielimeen», vaan kyseessä on prosessi, joka on sidoksissa ihmisen muihin kognitiivisiin kykyihin ja jonka prosessointiin osallistuvat hyvin monet keskushermoston osat. (S. 139–140.)

Erikoisella tavalla päätelmä sivuuttaa sen myös Korhosen mainitseman tosiseikan, että Genie ei kuitenkaan oppinut kielen varsinaisia hienouksia eikä hän oppinut kieltä samalla tavalla kuin ne lapset, joiden kielenkehitys saa tapahtua normaalisti.

Korhonen katsoo kielten yhteisten piirteiden juontuvan yhteisestä historiasta eikä yhteisestä biologiasta:

Ihmisyhteisöt kehittivät lukemattoman määrän eri kieliä, jotka ovat keskenään huomattavan erilaisia, mutta joiden yhtäläisyyksien perusteella kuitenkin voidaan päätellä, että ne suurelta osin kumpuavat yhteiseltä ikaikaiselta pohjalta. (S. 341.)

Jos yhteinen biologinen pohja voitaisiin kokonaan sulkea pois, ei kai muuta selitystä kielten yhteisille piirteille jäisi kuin niiden kulttuurinen periytyminen. Tässä asiassa *Kielen synty* ei kuitenkaan vakuuta.

Lineaarisuus

Kielen synty väittää, että kieli puristaa moniulotteisen ajatuksen lineaariseksi syntaksiksi. Tämä on yksi Korhosen pääajatuksia, ja hän palaa siihen tuon tuostakin. Esimerkiksi:

Linearisessa yksiulotteisessa äänikanavassa ei voi esittää kovin monia asioita samanaikaisesti. Siksi asiat on pantava peräkkäiseen järjestykseen. Siinä on puhekielen syntaksin itu. (S. 178–179, toistettu sivulla 295.)

Ei ole ihme, että simpanssien ja gorilloiden on vaikea oppia ihmiskielen syntaksin sääntöjä. Luonnonvaraisesti ne viestivät pääasiallisesti eleillä, ilmeillä, asennoilla ja koko käyttäytymisellään. Laveaa visuaalista kanavaa pitkin voidaan samanaikaisesti välittää niin paljon informaatiota, ettei merkkien ajallinen järjestys, syntaksi sanan ahtaimmassa lingvistiksessä merkityksessä, ole tärkeä. (S. 296.)

Väite vaikuttaa niin ongelmattomalta, että sitä on syytä raaputtaa.

Ajatus syntaksin lineaarisuudesta perustuu toisaalta siihen, että kielellinen ilmaus etenee ajassa ja fysikaalinen aika on lineaarinen. Toisaalta se liittyy Korhosen korostamaan kielen akustisuuteen: Korhosen mielestä äänikanava on niin »kapea», että kun kieli etenee äänensä ajassa, lineaarisuus seuraa väistämättä. Itse väittäisin, että puhutunkaan kielen välittämien fonologisten tai syntaktisten representaatioiden ei tarvitse olla lineaarisia. Yritän valaista lineaarisuuden ongelmaa aluksi fonologian avulla. Fonologia on tärkeä myös siksi, että Korhonen katsoo kielen synnyn lähteneen nimenomaan foneemien synnystä.

Nykyään (erityisesti Goldsmithin 1976 aloittama) ei-lineaarinen fonologia on hyvin suosittua. Tässä näkemyksessä yksi fonologisista kerroksista on nk. ajoituskerros (*timing tier*) ja siihen on assosioituneena ns. melodia (eli äänteet). Epälineaarista on se, että melodia ei ole suoraan ajoituskerroksen osa eikä edes kytköksissä ajoituskerrokseen yhden suhteessa yhteen. Epälineaarisuutta lisää se, että esimerkiksi konsonanttien ja vokaalien voidaan olettaa olevan (ainakin joissain kielissä) eri kerroksissa (vrt. McCarthy 1981). Yksinkertaisesti näytteenä epälineaarisesta analyysistä käy vaikkapa seuraava karkeistettu kuvaus siitä, kuinka suomen illatiivin päätteen *hVn* vokaali saa melodiansa. Tarkasteltava illatii-

vin pääte on seuraava (ajoituskerros on esitetty yksinkertaisuuden vuoksi CV-jonona):

h n
| |
CVC

Tyhjä vokaalipaikka V saa melodiansa välittömästi edeltävältä vokaalilta (leviäminen on merkitty katkoviivalla):

p h n
| | |
CVV + CVC = päähän
|
ä

s h n
| | |
CVV + CVC = suuhun
|
u

p h n
| | |
CV + V + CVC = päihin
| |
ä i

Epälineaarisuus tekee ilmiöstä luonnollisen: konsonantti ei pysty estämään vokaalin melodian leviämistä, koska konsonantit ovat eri kerroksessa kuin vokaalit.

Kuva fonologisesta representaatiosta tulee vieläkin epälinearisemmaksi, kun oletetaan, että kukin foneemi on itse asiassa hierarkkisesti järjestynyt kimppu piirteitä ja yksittäiset piirteet tai piirrekimppun osat voivat levitä samalla tavalla kuin koko vokaalin melodia yllä esitellyssä tapauksessa (ks. Clements 1985 ja siitä versonut runsas kirjallisuus). Kaiken päälle pitää vielä olettaa segmenttien lisäksi ainakin tavarakenne, paino ja mahdolliset toonit, jotka kaikki ovat toisiinsa välillisesti tai välittömästi assosioituneita mutta suhteellisen itsenäisiä fonologisia alasysteemejä. Olipa epälineaarisesta fonologiasta muuten mitä mieltä hyvänsä, on selvää, että fonologia ei ole pelkkää segmenttien panemista jonoon. Ainoa

ehto, joka kielen täytyy täyttää, on, että se voi edetä ajassa. Se ei kuitenkaan edellytä representaatioiden lineaarisuutta. Ei ole lainkaan selvää, missä määrin ja miten aikaulottuvuus tai aistikanava rajoittavat lingvististen ja muiden kognitiivisten representaatioiden muotoa.

Samoin kuin fonologiassa, myös syntaksissa on epälineaarisia piirteitä. Pronominit, kysymyssanat ja sanojen poisjätöt mahdollistavat saman asian esittämisen monessa paikassa. Yip, Maling ja Jackendoff (1987) sekä Maling (1993) katsovat sijojen olevan omassa kerroksessaan. Myös kongruenssin voi ajatella leviävän syntaksissa samaan tapaan kuin melodian fonologiassa (suomen sijakongruenssin osalta ks. Trosterud 1993).

Sijojen, kysymyssanojen, pronomien ja kongruenssin katsotaan perinteisesti kuuluvan syntaksiin. Nämä ovat juuri niitä asioita, joita Genie ei oppinut ja joita gorillat ja simpanssit älystään huolimatta eivät opi. Nyrkkisääntö on se, että simpanssi on yleisiltä älyllisiltä suorituksiltaan kolmivuotiaan lapsen tasolla. Kuitenkin kolmivuotias ihmislapsi puhuu tai viittoon ja hallitsee monet syntaksin hienoudet, mutta simpanssi ei. Kun simpanssi oppii ihmiskielen sanoja, se panee niitä kyllä jonoon, mutta tämä jono ei noudata syntaksia. Kieltä käytettäessä päämääränä on saada viesti perille. Ihminenkin saisi viestinsä perille paljon yksinkertaisemmalla syntaksilla, mutta jokin panee hänet noudattamaan viestinnän kannalta usein tarpeettomia kongruenssi-, lauserakenne-, sanajärjestys-, sijanmerkintä- ja muita ihmiskielelle tyypillisiä syntaktisia rakennesääntöjä.

Lienee turvallista sanoa, että vain pieni osa syntaksin ilmiöistä on sidoksissa sanojen lineaariseen järjestykseen. Tietyllä tavalla epälineaarisin seikkoihin, sellaisiin kuin konstituenssiin ja valintasuhteisiin, sen sijaan perustuvat esimerkiksi juuri pronomien käyttö, kongruenssi-ilmiöt ja sijanmerkintä. Juuri tällaiset rakennepiirteet lienevät luonnollisen kielen syntaksin ominta aluetta, koskapa niitä apinat eivät opi eivätkä ihmisetkään kriittisen ikänsä sivuutettuun. Niinpä ei ole lainkaan varmaa, että li-

Kirjallisuutta

neearisuus on ihmiskielen syntaksin itu.

Itse pitäisin todennäköisempänä, että syntaksin ituja ovat juuri epälineaariset piirteet, esimerkiksi mahdollisuus osoittaa predikaatin ja argumentin suhde. Tämä lähestymistapa kuitenkin edellyttää olennaisesti abstraktimpaa otetta kuin Korhosen, eikä se ole millään tavalla sidoksissa nimenomaan puheeseen.

Lopuksi

Kielen synty on monin tavoin ansiokas kirja. Se esittää yhden mahdollisen skenaarion kielen alkuperästä. Samalla se antaa helposti ymmärrettävässä muodossa perustietoja monista asioista ja teorioista, esimerkiksi uralilaisesta kielikunnasta, semiotiikasta, aivoista, ihmisen evoluutiosta, evoluutiosta yleensä jne. Korhonen käsittelee tavattoman laajoja aiheita, ja on selvää, että lopputulosta ei jokainen – tai kukaan – niele silläään. Se ei vähennä teoksen arvoa. Kielen synnyn selvittely on vielä sellaisessa vaiheessa, että mitään kovin vakuuttavaa teoriaa ei voi odottaakaan. Jokainen uusi kokonaisnäkemys auttaa luomaan aina uskottavampia teorioita kielen mahdollisesta alkuperästä ja kehityksestä.

Teoksessa on epätasaisuuksia ja epäyhdenäisyyksiä. Niille ei voi mitään. Ulla-Maija Kulonen on mielestäni tehnyt oikean ratkaisun, kun on mahdollisimman vähän puuttunut Korhosen sanomisiin ja saattanut *Kielen synnyn* lukijoiden nautittavaksi kohuuajassa.

URPO NIKANNE

LÄHTEET

- CLEMENTS, GEORGE 1985: The geometry of phonological features. – *Phonology Yearbook* 2 s. 223–252.
GOLDSMITH, JOHN 1976: *Autosegmental phonology*. Väitöskirja, Massachusetts Institute of Technology.

- LIEBERMAN, PHILIP 1984: *The biology and evolution of language*. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts.
MCCARTHY, JOHN 1981: A prosodic theory of non-concatenative morphology. – *Linguistic Inquiry* 12 s. 373–418.
MALING, JOAN 1993: Of nominative and accusative: The hierarchical assignment of grammatical cases in Finnish. – Anders Holmberg ja Urpo Nikanne (toim.): *Case and other functional categories in Finnish*. S. 49–74. Mouton de Gruyter, Berlin.
MORGAN, ELAINE 1982: *The aquatic ape: A theory of human evolution*. Souvenir Press, London.
TROSTERUD, TROND 1993: Esitelmä SKY:n sijaanmerkintä- ja passiiviworkshopissa Helsingissä 26. 5. 1993.
YIP, MOIRA – MALING, JOAN – JACKENDOFF, RAY 1987: Case in tiers. – *Language* 63 s. 217–250.